

POSUDEK VEDOUCÍHO BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Olga Vokurková: Prožívání náboženské víry v Čechách období počátku vlády komunistické moci. FHS UK, Praha 2006, 56 s.

Osudy církví a věřících v období vlády komunistického režimu představují jedno z nejzajímavějších a vzhledem k současnosti i nejvýznamnějších témat našich náboženských dějin, bohužel stále spíše opomíjené. K některým otázkám neexistuje ani nejzákladnější analýza pramenů, souborná *Handbuch der Religions- und Kirchengeschichte der böhmischen Länder im 20. Jahrhundert* se zatím pouze připravuje. Dosavadní studie sekulárních historiků jsou příliš „positivisticky“ popisné (K. Kaplan), zatímco autorů s katolickým zázemím často zaujaté nebo i tendenční (F. X. Halas, V. Vaško). Odvahu autorky pustit se do tohoto tématu lze hodnotit vysoce pozitivně, bohužel to již neplatí o metodické stránce její práce. Tyto nedostatky se nepodařilo eliminovat během (nedlouhého) reálného vedení/zpracování bakalářské práce a právě v nich vidím její hlavní nedostatky.

Práce O. Vokurkové je rozdělena do pěti základních částí. V první z nich naznačuje svá východiska, ale už zde se objevují dost zásadní problémy. Vzhledem k obrovskému množství materiálu je náležité, rozhodla-li se popisovat pouze období kolem roku 1948, ale přes vytčené důvody nemohu přijmout redukci perspektivy na katolickou církev (s. 6). Jednak v ní autorka není důsledná, když se později zabývá rozbohem *Křesťanské revue*, ale především nelze pominout to, že velká část protestantských církví se s komunistickým režimem na jeho počátku docela dobře sžila, mj. i pro jeho protikatolický boj. Ekumenicitu tohoto období bych nepřeceňoval a tvrzení ze s. 22, že dost podobně represivně působil na všechny církve, platí až pro období normalizace. J. L. Hromádka byl až do svého odsudku srpnové invaze docela vítaný a platilo to i naopak. Podobně nelze srovnávat, což se v práci děje (i když s uvědomělými výhradami (s. 32)), působení „skryté“ církve bezprostředně po roce 1948 s F. M. Davídkem a dalšími v letech sedmdesátých a osmdesátých, což v posuzované bakalářské práci vlastně nemá co dělat (i vzhledem k jejich sporné kanonicitě).

V kapitole věnované pramenům Vokurková nedokáže rozlišit prameny a sekundární literaturu (teoretické práce o totalitarismu zařazené mezi prameny na s. 8-9), taktéž v dalším textu a v seznamu literatury. Bohužel i v případě literatury chybí jakýkoli rozbor, jde jen o popis toho, co ve své práci použila. Vzhledem k tomu, že jde o práci bakalářskou, nevidím by mi nutně neúplný seznam vzpomínek a dalších pramenů, ale přeci jen bych považoval za nosnější orientovat se buď na obsažnější rozbor dobového tisku (třeba v konfrontaci se vzpomínkovou literaturou), nebo na biografické rozhovory – uvedení jen jediného interview, nadto příliš krátkého a neúplného (s. 51-54), je možná ilustrativní, ale je to spíš výsměch *oral history* a/nebo biografické sociologii. Nosná by byla i úvaha o protikladu dobových tiskovin a vzpomínek (s. 11), ale musely by být srovnávány jiné časopisy i memoáry. Církevní pohled před i po únoru 1948 by mohly reprezentovat vybrané tiskoviny, ale komunistický rozhodně ne vědecký (byť vědecko-ateistický) časopis *Ateizmus* ze sedmdesátých let, spíše dobové noviny apod. Také je rozdíl mezi dopisy H. J. Tyla z padesátých let (s. 26-27), Zíbalovými vzpomínkami sepsanými v roce 1984 (s. 30-32) a memoárovou literaturou, jež vznikla až po roce 1989. I pokud bychom zůstali u názorů kněží, bylo dost důležité, šlo-li o světský nebo řeholní klérus, zda psali pro laiky nebo věřící (jaké a kdy?) atd.

Na rozbor literatury, jehož nedostatky se projevují v celé práci, naprosto neorganicky navazuje teoretické téma totalitarismu a implicitní religiozity. Nehledě k tomu, že obojí nelze směřovat a že koncept implicitních náboženství má i své významné kritiky (např. J. Gebelt v *Religio* 12, 2004, 1), tyto teorie v práci O. Vokurkové prakticky k ničemu neslouží. Implicitně náboženské působení komunistické ideologie by si sice takovýto rozbor zasloužilo, ale ne v této práci, srovnat by šlo i se svými náznaky v dobovém katolickém tisku, jenže to

zase Vokurková neudělala. Když navíc hovoříme o totalitarismu, asi by bylo třeba víc zmínit (i když to v práci je např. v pozn. č. 20 na s. 17, dále i v závěru), že vlastně proti sobě bojovaly dva „totalitarismy“ – náboženský a implicitně náboženský.

Ačkoli autorka naznačila možnost komparace dobových tiskovin a pozdějších pamětí, ve čtvrté kapitole dělá něco jiného: na základě sekundární literatury popisuje stav katolické religiozity ve zkoumaném období (ne vždy bez chyb) a „doplňuje“ jej vybranými partiemi z knižně vydaných memoárů, v nichž zase sleduje dvě hlavní témata – pojetí kněžství a pastoraci. Pokud jde o to první, naprosto nedostatečná je zejména znalost předúnorové situace, např. citace náboženské příslušnosti podle censu z roku 1921 (!) na s. 17, neuvedení ČCE mezi povolenými církvemi na s. 18 (Jednota (česko)bratrská je označení svobodné reformované církve), nebo charakteristika československo-vatikánských vztahů jako „složitých“ (s. 18) a zároveň „mnohem smířlivějších“ než za první republiky (s. 19). Ve výkladu chybí dost jasný předěl v podobě únorového převratu a problematická tvrzení se objevují i později, např. F. Tomášek byl napřed apoštolským administrátorem a až později biskupem (ad s. 23), odpůrcem režimu se také nestal hned po zvolení Jana Pavla II. papežem. Nejde přitom tolik o vinu studentky, jako spíš neúplně zvolené sekundární literatury a nedostatečné práce s ní (např. z Halase šlo vytěžit mnohem víc). Pominuto zůstalo i zásadní téma sociálního odporu vůči církvím a zdaleka nejen komunistického antiklerikalismu. Daleko závažnější však je malá hloubka analýzy. Vokurková ze vzpomínkové literatury vlastně jen vybírá, co „její“ autoři napsali ke sledovaným tématům, ale chybí jakékoli srovnání, rozbor, nehledě už na to, že mnohdy vlastně každý z nich psal o něčem trochu jiném. Konkrétní ne/možnost vykonávat kněžskou službu nelze zaměňovat s její ideou.

Jak již bylo řečeno, dosud provedená práce nesouvisela s druhým hlavním zdrojem dat, s dobovými tiskovinami (5. kapitola). I zde si autorka vybrala několik důležitých témat, ale neuvědomila si jejich širší souvislosti s církevní tradicí (vč. např. tradice katolické sociologie), která byla pro časopisy před Únorem naprosto zásadní, stejně jako především pozdější režimní (auto)cenzuru. Ačkoli se snažila ukázat souvislost mezi katolickým a protestantským pohledem na marxismus, ve skutečnosti by vzhledem k již uvedenému šlo daleko spíše ukázat na vztah mezi protestantskou pro-marxistickou teologií (i z předúnorového období) a tím, co psaly *Katolické noviny* od roku 1949. Ani zde tedy rozbor nejde do patřičné hloubky a nevychází ze znalosti věci.

Vůči práci O. Vokurkové lze konečně vznést několik formálních připomínek, počínaje spíše absentující logickou výstavbou textu přes velmi špatný jazyk (včetně vět nedávajících smysl nebo nedokončené věty na s. 49) až po nedostatečnou práci s poznámkovým aparátem (často chybí stránkové citace, pozn. č. 8 na s. 9 odkazuje k něčemu jinému) a chybějícího rozlišení pramenů a sekundární literatury i abecedního pořadí v seznamu použité literatury. Tyto i další nedostatky jsou patrně důsledkem příliš kvapné, nepromyšlené práce na textu, zaviněným snahou o rychlé odevzdání.

Na bakalářské práci O. Vokurkové lze kladně hodnotit především odvalu, s níž se pustila do zpracování obtížného tématu, a zájem o prostudování dnes již dost antikvovaných tiskovin, které provedla víceméně dobře. Cenné jsou i některé dílčí podněty vyplývající z jejich trojstranného srovnání se vzpomínkami a sekundární literaturou. Celkově však nelze dané zpracování tématu považovat za vyčerpávající a vzhledem ke zmíněným metodickým i kontextuálním závadám mnohdy ani za adekvátní, nemluvě už o absenci analytické perspektivy. Z tohoto důvodu sice práci **doporučuji** k obhajobě, nicméně hodnotím pouze jako **dobrou** (v bodovém rozsahu cca 20-25 b.).

V Praze 15. 2. 2006.

.....
Mgr. et Mgr. Zdeněk R. Nešpor, PhD.